

Prof. hon. causa, prim. dr. Vatroslav Florschütz (1879. - 1967.) **Prof. Hon. Causa, Prim. Dr Vatroslav Florschütz (1879 - 1967)**

Biserka Belicza

HAZU, Zavod za povijest i filozofiju znanosti, Zagreb
Croatian Academy of Sciences and Arts, Institute for the History and Philosophy of Science, Zagreb
UDK 616.71-001.5-089.43
Prispjelo: svibanj, 1999.

Rad je posvećen životu i djelu istaknutog kirurga prof. hon. causa, prim. dr. Vatroslava Florschütza (1879-1967) u povodu 120-te obljetnice rođenja. Svrha je ovoga rada podsjetiti na njegov originalan doprinos na području kirurgije, osobito zbrinjavanja prijeloma ekstremiteta što je u svjetskoj medicinskoj literaturi poznato pod nazivom *La methode balkanique* ili *Balkan Beam* i potaknuti uvođenje eponima *Florschütz beam* ili *Florschütz frame*, odnosno uvođenje naziva "povoj za ekstenziju po Florschützu" ili "ekstenzija po Florschützu".

Na temelju objavljenih biobibliografskih osvrtâ, sekundarne literature i izvornih dokumenata prikazani su školovanje, stručno usavršavanje i rad dr. Vatroslava Florschütza na području kirurgije, rengenologije, anesteziologije, operativne ginekologije i opstetricije. Prikupljeni podaci svrstani su u kronološkom slijedu s osobitim naglaskom na razdoblja njegova djelovanja i rada u Bolnici u Osijeku od 1905 - 1906; 1911 - 1913. i 1918 - 1930.g., te razdoblje balkanskih ratova i prvog svjetskog rata od 1914 - 1917. godine. Sažeto je prikazan njegov život i rad u Zagrebu od 1905 - 1910. i od 1930. - 1967. godine kao i njegov doprinos u uređivanju Liječničkog vjesnika i radu Zbora liječnika Hrvatske.

Vatroslav Florschütz, u spomen kojeg danas razmišljamo o ljudima i događajima iz prošlosti tražeći nadahnuće za sadašnjost i budućnost, rođen je prije 120 godina. Zbilo se to u Slavonskoj Požegi dana 15. svibnja 1879. godine kada je obitelj Josipa i Barbare Florschütz rođene Brochen dobila treće od ukupno sedmororo djece. Njegovi roditelji, rođeni Osječani, živješe tada u Slavonskoj Požegi gdje mu je otac radio kao sudac. Prateći životopis Vatroslava Florschütza, zapaziti ćemo da je njegov životni put već od najranijeg djetinjstva u znaku čestih mijenjanja obitavališta, a kasnije obitavališta i radilišta. Pođimo od djetinjstva. Zbog očeva premještaja, obitelj ubrzo seli u Vukovar, a oko godine 1886., kada je Josip Florschütz postao sudac stola sedmorice, dolazi u Zagreb gdje je Vatroslav završio osnovnu školu i klasičnu gimnaziju. Maturirao je 1897. godine (4, 9, 25, 27, 30, 31, 32).

Doba studija

Odlučivši se za studij medicine, Vatroslav Florschütz odlazi u Innsbruck gdje je 17. prosinca 1904. godine promoviran za doktora medicine. Tom je prigodom primio diplomu kojom promotori prof. Carol Heider, Stephan Bernheimer i Gustav Pommer potvrđuju da je "*Virum Clarissimum Ignatium Florschütz orundum e Požega in Slavonia, postquam escaminibus legitimis cum doctrinam, tam facultatem artis medicinae probavit, Doctoris universae medicinae nomen et honores, potestatemque artem tam medicam chirurgicamque, quam ophtalmicam atque obstetriciam escercendi contulimus in eiusque rei fidem hasce litteras universitatis sigillo sancientas curavimus...*" (10). Kao student, Vatroslav Florschütz je bio član Hrvatskog pjevačkog

društva "Velebit". Innsbruck je pružao lijepe mogućnosti za njemu drago planinarenje, skijanje i klizanje, no većinu je vremena ipak posvećivao studiju medicine i pripremanja za liječnički poziv (30). Po svemu sudeći, već ga je tada privlačila kirurgija. Hospitira na Klinici kod prof. Schlofera poznatog austrijskog kirurga, a tijekom ljetnih praznika boravi kod prim. dr. Dragutina Mašeka u Bolnici milosrdnih sestara u Zagrebu, gdje upoznaje njegov rad na području otorinolaringologije, oftalmologije, urologije i dermatovenerologije (9, 25, 27, 31, 32).

Počeci liječničkog rada Zagreb - Osijek 1905 - 1906. g. i specijalizacija kod prim. dr. Teodora Wickerhausera od 1906. do 1910. godine

Po završetku studija, vraća se u Zagreb gdje počinje stažirati. Učlanjuje se u Sbor liečnika kr. Hrvatske i Slavonije pa u prvom broju Liječničkog vjestnika iz godine 1905. u rubrici Sitne vijesti: Novi članovi, nalazimo tekst: "...dr. Vatroslav Florschütz, hospitant u bolnici milosrdnih sestara u Zagrebu" (1). U toj ustanovi ostaje vrlo kratko jer već 1. veljače 1905. nastavlja rad u Osijeku, u Bolnici uz čiju je povijest vezano i ime njegova djeda Ignjata Florschütza. Godine 1870. dr. Ignjat Blauhorn, ravnatelj osječke Bolnice, u izvještaju za godinu 1869. izražava priznanje i zahvalnost darovateljima među kojima navodi i gradskog zastupnika Ignjata Florschütza. Iste godine izabrala ga je gradska općina u odbor od sedam članova kojem je povjerena zadaća da "bezodvlačno sastavi građevnu osnovu za bolnicu", budući da je kraljevska zemaljska vlada odobrila da se u tu svrhu izdvoje sredstva od 120.000 forinti iz Huttler-Kohlhoffer-Monspergerove sirotišne zaklade. Godine 1874. gradski zastupnik Ignjat Florschütz izabran je u bolnički odbor koji je zadužen nadzirati opskrbu i gospodarsko-administrativne poslove novoizgrađene Zemaljske zakladne bolnice u Osijeku, a koja je temeljem ugovora Zemaljske vlade povjerena redu Milosrdnih sestara sv. Vinka u Zagrebu (7).

Povjesničari osječke Bolnice i osječke Kirurgije pišu da je dr. Vatroslav Florschütz bio premješten u Osijek gdje je imenovan za liječnika na Odjelu za unutarnje bolesti, ali da je ujedno bio i stalni "anestezist" na Odjelu za kirurške i izvanjske bolesti pa je veći dio vremena provodio radeći uz primarijusa Bellu Fischera. U literaturi se opetovano ističe kako je godine 1905. zalaganjem dr. Vatroslava Florschütza u osječkoj Bolnici uvedena rengenaska dijagnostika, u početku tek povremeno da bi s vremenom postala rutinska. Također naglašava se da je uveo i rengenoterapiju zračenjem površnih tumora - epitelioma kože (9, 25, 26, 27, 31). Susretljivošću obitelji koja čuva svojeručno pisan kratko sročeni životopis naslovljen "Dr Vatroslav Florschütz, sada liječnik specijalista u penziji" nalazimo precizan podatak o tome da je razdoblje njegovog prvog liječničkog djelovanja u osječkoj Bolnici trajalo od 1. veljače do 30. rujna 1905. godine, i to u statusu pomoćnog liječnika. Prekinuto je zbog njegova odlaska na

odsluženje vojnog roka, kojeg je služio u garnizonskoj bolnici u Zagrebu od 1. listopada 1905. do 31. ožujka 1906. godine (11). Gjurić i Utvić pišu da je u Posadnoj bolnici kod dr. Langa počeo specijalizaciju iz kirurgije, dok sam dr. Vatroslav Florschütz u već spomenutom izvoru navodi da je bio "od 1. IV. 1906. - 10. XII. 1910. pomoćni liječnik u svrhu specijalizacije za kirurgiju na odjelu prof. dr. Wickerhausera u bolnici Milosrdnih sestara u Zagrebu" (11, 25, 32). Vatroslav Florschütz postaje tako jedan od polaznika Wickerhauserove - zagrebačke kirurške škole pa ga 1910. nalazimo na listi "zahvalnih učenika" koji svome učitelju prirediše knjigu Spomenica Dr. T. Wickerhauseru k dvadesetpetgodišnjici rada u bolnici milosrdnih sestara u Zagrebu i na spomen fotografiji (7).

Autor spomenice Miroslav pl. Čačković navodi, a pretraživanja Liječničkog vijestnika potvrđuju, da je mladi dr. Vatroslav Florschütz, poput svojeg učitelja i kolega s Wickerhauserova odjela, aktivno sudjelovao na mjesečnim skupštinama Sбора liječnika bilo s prikazima slučajeva iz vlastite prakse ili s referatima. Dana 25. siječnja 1907. Florschütz prikazuje Slučaj chori-on hydatidosum, 26. travnja Fractura olecranii simplex, luxatio radii et ulnae anter., 27. prosinca 1907. Ozljeda vratne hrptenjače. Iduće godine 25. rujna 1908. prikazuje Mus articulare genus nakon strijelne ozljede, a 25. veljače 1909. Pustula maligna et antrax universalis (7).

U istom razdoblju objavljuje i nekoliko zapaženih priloga u Liječničkom vijestniku. Godine 1907. u broju 8. nalazimo njegov prvijenac O perforacijama tankoga crijeva uslijed dehiscencije raztegnutih stijenka zopora crijeva u kojem rezimira dotadašnja istraživanja i tumačenja ovih pojava, da bi potom prikazao slučaj perforativnog peritonitisa uslijed dehiscencije crijevnih stijenki tankoga crijeva kod kombiniranog zopora crijeva uslijed invaginacije i volvulusa tankog crijeva. Operacije je izveo prim. Čačković, ali je bolesnik nakon dva sata umro. Zagreb tada još nema prosekturu, odnosno službu javnog prosektora niti stručnog patologa. Obdukcije su u bolnicama u pravilu obavljali bolnički liječnici (5). Tako je i u ovome slučaju obdukciju izveo specijalizant kirurgije dr. Vatroslav Florschütz koji u članku opisuje obdukcijski nalaz i ističe da je za demonstraciju sačuvao dva dijela ileuma od kojih je pripremio i preparate za mikroskopsko pretraživanje. Članak je ilustriran s dvije fotografije preparata i dva crteža mikroskopskog nalaza na temelju kojih, uz obdukcijski nalaz, Florschütz raspravlja ne samo o indikaciji i ishodu izvedenog operacijskog zahvata već i o etiologiji i etiopatogenezi stanja koje je dovelo do invaginacije i stenozе tankoga crijeva (12).

Godine 1909. objavljuje dva rada. Prvi je naslovljen Ulcus pepticum jejuni nakon gastroenterostomije s perforacijom colon transversum. Ovaj članak otkriva njegovo pozorno praćenje razvoja kirurških zahvata na području gastroenterologije za koju će se cijeli život posebno zanimati (13). Drugi je rad posvećen ozljedama iz strijeljnog oružja, posebice u tadašnje vrijeme izumljenog i najčešće spominjanog Browning-samokresa. Bilo je to njegovo predavanje na mjesečnoj skupštini Zбора liječnika, održano 9. srpnja 1909. pod naslovom Ozleda s tanetom iz Browning-samokresa (14). Oba članka iz 1909. godine potpisuje kao "sekundarni liječnik na kirurškom odjelu u bolnici milosrdnih sestara u Zagrebu." U već spomenutoj spomen-knjizi posvećenoj dr. T. Wickerhauseru godine 1910. objavljen je njegov iscrpan rad Bedrenica i njezino liječenje. Danas bismo ovaj rad svrstali u ogledni članak. Temelji se na retrospektivnoj analizi kazuistike na odjelu primarnog liječnika T. Wickerhausera u proteklih deset godina, s nekoliko karakterističnih povijesti

bolesti (15). Spomenuti detalji otkrivaju da je dr. Vatroslav Florschütz, uz rad i specijalizaciju na odjelu dr. Wickerhausera, osobitu pozornost posvećivao radu i razvoju Zбора liječnika. Godine 1908. preuzeo je i dužnost urednika Liječničkog vijestnika (4). Evo, što o tome događaju nalazimo u samome časopisu. U broju koji je datiran 15. ožujka 1908. na naslovnici je Florschützov tekst naslovljen Čitateljima "Liječničkog vijestnika". Počinje sljedećom rečenicom: Preuzeo sam uredništvo od kolege dr. Radovana pl. Markovića. Objasnivši ukratko razloge zbog kojih je njegov prethodnik morao napustiti ovu dužnost, uz zahvalu za mar kojeg je uložio u Liječnički vijestnik i želje za uspjeh na novoj dužnosti narodnog zastupnika, Florschütz moli čitatelje:.. Da uzmognem bar donekle nadoknaditi svoga predšastnika, molim svu gospodu drugove, da me svojim radom podupru: originalnim radnjama iz svih područja naše struke, kratkim vijestima iz bolničke, zavodske i privatne prakse, obilnim raznoličnim literarnim referatima a naravno i člancima o stališkim našim prilikama e da bi "Liječnički vijestnik" bio jasnim ogledalom našeg sveukupnoga rada i napretka. Zagreb, 28. veljače 1908. (16). Florschütz uređuje Liječnički vijestnik zaključno s brojem 12, koji je datiran 15. prosinca 1910. godine. U ovom razdoblju na naslovnici je obavijest "Rukopisi se šalju uredništvu lista (dru. V. Florschützu, Mesnička ul. br. 24, Telefon br. 831". To je bila njegova privatna adresa jer tada je, naime, stanovao u kući svojih roditelja koji s Markova trga preseliše u Mesničku, gdje je imao i privatnu ordinaciju. Kao urednik, Florschütz često sam piše tekste i za rubrike Terapeutske crtice i Književne vijesti. Čitajući ih, otkrivamo s koliko je pozornosti pratio tadašnju domaču i stranu medicinsku publicistiku, kao i sve novosti u medicini iz područja terapije. Iz bogatstva problematike koja je tih godina, zahvaljujući njegovom uredničkom radu, zastupljena na stranicama Liječničkog vijestnika teško je izdvojiti onu najatraktivniju. U povijesti Hrvatskog liječničkog zbora i njegova glasila važna je i 1909. godina kada je u vrijeme Florschützova uredništva Liječnički vijestnik postao službenim organom Društva zdravnikov na Kranjskem (2). Možda bi ovom prilikom trebalo izdvojiti i događaj kojeg suvremeni povjesničari medicine označavaju kao početak sintetske kemoterapije. Riječ je o dobro poznatom salvarzanu - odnosno preparatu, tada poznatom pod nazivom Ehrlich-Hata 606. U našoj se literaturi uvijek ističe da je liječenje salvarzanom prvi u nas uveo prim. dr. Janko vitez Thierry (22). To je točno, no prvi članak o ovome preparatu objavljen je ranije, i to u broju 9, koji je datiran 15. rujna 1910. godine pod naslovom Sredstvo za liječenje sifilisa od Paula Ehrlicha (Iz sjednice liječničkoga društva u Berlinu od 22. lipnja 1910. po "Therapie der Gegenwart" br.7.1910.G.K.). Tekst obuhvaća gotovo tri tiskane stranice. Nije potpisan, ali pouzdano znamo da mu je autor, kao i svih drugih nepotpisanih priloga bez ikakvih inicijala, zapravo bio Vatroslav Florschütz (3).

Prvo kirurško djelovanje u Osijeku g. 1911 - 1913.

S godinom 1910. završava jedno od plodonosnih razdoblja života i rada dr. Vatroslava Florschütza u Zagrebu. U naponu snage, kao tridesetjednogodišnjak Vatroslav Florschütz nastavlja rad u Osijeku, gdje kako navodi dr. N. Hajduković stupa u službu kao primarijus za rengenologiju i zamjenik predstojnika Odjela za kirurgiju, ginekologiju - porodništvo i očne bolesti Huttler-Kohlhoffer-Monspergerove zakladne bolnice u Osijeku. S mnogo manje detalja sam Florschütz jednostavno bilježi: " 23. XII. 1910. premješten u bolnicu u Osijek kao zamjenik pri-

marnog liječnika kirurškog odjela a 19. IV. 1913. imenovan primarnim liječnikom iste bolnice" (11). No i ovo će razdoblje rada u Osijeku kratko trajati, jer ga vihori balkanskih i srpsko-bugarskih ratova odvođe iz Osijeka. Unatoč kratkotrajnom djelovanju u Osijeku, svi istraživači povijesti osječke Bolnice i osječke Kirurgije ističu da je u tom razdoblju, zahvaljujući radu dr. Belle Fischera i dr. Vatroslava Florschütza ostvaren novi napredak u razvoju osječke Kirurgije, koja tada doseže europsku razinu. Hajduković rezimira: "... Od tog vremena proširuje se i modernizira kirurška oprema i instrumentarij, poboljšava se oprema za sterilizaciju... u dvoranu za operacije smješta se aparat za sterilizaciju po Schimmelbuschu, kotlići za iskuhavanje instrumenata na plin, uvodi se električni generator u bolnicu, pretežito za potrebe kirurgije, pa se u operacijskoj dvorani postojeća plinska rasvjeta zamjenjuje električnom. Nabavljen je novi RTG aparat za potrebe kirurgije... Strogo se poštuju mjere asepsa i antiseptika, uvode se gumene i končane rukavice. Proširuje se broj i program operacijskih zahvata. Od 1911. zahvaljujući Florschützu uvedena je appendektomija, kao jedina terapija izbora kod akutne upale crvuljka... (26).

Često se zaboravlja da je Florschütz svoju metodu, koja će kasnije ući u medicinsku literaturu pod nazivom *La methode balkanique* - Balkan Beam prvi puta primijenio upravo u Osijeku, i to već 1911. godine, da je o tome izlagao na jugoslavenskom kongresu kirurga u Beogradu koji je održan od 18. do 20. rujna 1911. te da je iste godine u Liječničkom vjesniku objavio opsežan rad u dva nastavka pod naslovom Liječenje kostoloma gornje i donje okrajine. Članak je bogato ilustriran crtežima koji pojašnjavanju biomehaniku kostoloma i repozicija, slikama rengenograma sa prikazom stanja prije i nakon liječenja te slikama bolesnika uključujući i one kod kojih je primijenio metodu ekstenzije sa suspenzijom. Ispod naslova je naznaka "Predavao na I. jugoslavenskom sastanku za operativnu medicinu dr. Vatroslav Florschütz, zamjenik primariusa na kirurškom odjelu u kr. zem. bolnici u Osijeku". Ukupno je prikazao jedanaest bolesnika od kojih je najmlađi bio 5, a najstariji 63 godine star. Svoje zaključke Florschütz je rezimirao u četiri točke: "1. Najbolji način liječenja kostoloma jest liječenje ekstenzijom, spojenom s masažom, aktivnim i pasivnim gibanjem. 2. Najbolju ekstenziju daje metoda po Bardenheueru. Kod gornje okrajine mogu se upotrebiti udlage na pera po Bardenheueru ili udlage po Borchgrevinku, jer je na obim moguća uzdužna, poprečna i rotatorna ekstenzija. 3. Sadreni povići daju najlošije uspjehe; smije se upotrebiti u gore spomenutim iznimnim slučajevima. Neophodno je nužno sadreni povij često mijenjati, te kod svake promjene povoja dobro okrajinu okupati, masirati i gibati. 4. Šav prelomljene kosti je obično vrlo teška operacija. Uvijek je nužna apsolutna asepsa, dobra asistencija i potrebni instrumentarij. Iz tih razloga nije zgodan način za opću praksu. U pojedinim slučajevima mora se izvesti. Uspjesi nisu uvijek najbolji" (17).

Godina 1911. za njega je značajna i u privatnom životu. Dana 15. siječnja 1911. u Zagrebu se oženio za Elizabetu Michl, kćerku austrijskog pukovnika Michla iz Osijeka. Ostadoše u braku do kraja života. Godine 1911. rođen im je sin Rene. Kasnije su dobili još dvije kćeri (30).

Nema sumnje, neiscrpna radna snaga i polet odlike su njegove ličnosti, koju reši i potreba za trajnim stjecanjem i prenošenjem znanja prvenstveno u cilju boljitka bolesnika. Florschütz se pridružuje Društvu slavonskih liječnika u Osijeku gdje održava niz predavanja. Priprema izvješća Bolnice, piše napise u novinama, inzistira na ustroju djelatnosti za prijevoz bolesnika. Doduše, dobiva samo prijevoz bolesnika posebnim zaprežnim

kolima u pratnji jednog bolničara, a djelatnost su obavljala dragovoljna vatrogasna društva - no i to je bio napredak (9, 26, 32).

Na ratištima g. 1913 - 1917.

Godine 1913. u sastavu Međunarodne postrojbe Crvenog križa dr. Vatroslav Florschütz sudjeluje kao liječnik-kirurg u Balkanskim ratovima. U članku, kojeg je g. 1914. objavio u Liječničkom vjestniku pod naslovom: Iskustva iz ratne bolnice. XXIX. rezervna bolnica u Beogradu za vrijeme srpsko-bugarskog rata g. 1913., opisuje kako je do toga došlo. "... U srpsko-bugarskom ratu bilo je odmah za prvih dana ratovanja toliko ranjenika, da je bilo u Beogradu premalo liječnika za takav posao. Čim se to saznalo, potakao me je ravnatelj osječke bolnice, g. dr. Muža, da pođem u Beograd. Bio sam odmah spreman na to, dijelom da pomognem bratskom narodu, dijelom iz humanitarnih razloga, a htio sam da i svoje iskustvo proširim i na polju ratne kirurgije.... 11. srpnja u noći stigao sam u Beograd. Drugo jutro pošao sam u vojno ministarstvo šefu sanitetskog odjeljenja g. pukovniku dr. Sondermajeru. On mi odredi djelokrug, t. j. 29. rezervnu bolnicu. Tu je bolnicu trebalo tekar urediti u pučkoj školi u Dečanskoj ulici. ... Bolnica je imala tri zgrade, jednu jednokatnicu i dvije prizemne. U jednokatnici su bile četiri sobe za ranjenike, soba za liječnika, koji je držao dnevnu službu, bolnički priručni magazin, improvizirana kupaona i soba za bolničare. U jednoj prizemnici bile su tri sobe za ranjenike i dvije uredske za upravu. Drugu prizemnicu uredio sam za previjanje.... Soba za previjanje bila je potpuno prazna; tu je trebalo tekar urediti. Od dvaju školskih stolova načinio sam operacijski stol, ... Kad je najveći posao prvih dana počeo jenjavati, pozvao me gosp. docent dr. barun Saar, šef 8. rezervne bolnice, da montiram stroj za rentgenizovanje, koji je ležao demontiran u vojnoj akademiji, gdje ga je ostavio prof. Jedlička nakon prvog balkanskog rata... (18).

Zbrinjavajući ranjenike, primjenjivao je i svoju metodu liječenja otvorenih prijeloma kostiju natkoljenice ekstenzijom i suspenzijom, koja u medicinskoj literaturi nije postala poznata pod njegovim imenom, kao što se uobičavalo kada su u pitanju bile istaknute njemačke, francuske, austrijske, engleske ili američke ličnosti, već pod nazivom *La methode balkanique* ili *Balkan Beam* (28). Pitam se što nas danas sprječava da mi tu metodu zovemo po Vatroslavu Florschützu, kao što su učinili "dr. J. pl. Budisavljević, dr. Pfanner i priv. doc. dr. von Saar, klinički asistent u Innsbrucku" u predavanju održanom u "Wissenschaftlicher Ärzte-Verein" u Innsbrucku 21. studenoga 1913. i u članku koji je objavljen u Liječničkom vjesniku 1914. godine pod naslovom "Pod crvenim križem" (6). Raspravljajući o liječenju prijeloma bedrene kosti, autori u tome članku izrijekom navode: "Iza kako smo se prvih dana služili drvenim izdubljenim udlagama za nepomično držanje, prihvatili smo kod fraktura stegna, gdje su rane bile bar djelomično u dobrom stanju, p o s t u p a k z a e k s t e n z i j u, koji smo slučajno vidjeli u beogradskoj vojničkoj bolnici a koji potječe od dra. F l o r s c h ü t z a (primarij u Osijeku), našeg vrijednog röntgenizatora. (Opširni prikaz o tom poviću nalazi se u Liječničkom vjesniku god. 1911. br. 10-11, od samog autora). Prednosti su ove metode očite. Semifleksivni položaj ne napinje mišice, dovoljna je mala težina (ca 10 kg), a jamči za dulje držanje vrpca heflflastera. Ekstremitet visi u zraku i tako ne trpi od trvenja; dekubitus se izbjegne; pružanje vrčine za stolicu i čišćenje lako se obavlja. Naši su bolesnici bili s ovom metodom vrlo zado-

voljni. Rezultati koje smo ovom metodom htjeli postići, bili su vrlo povoljni. Sve su frakture ozdravile bez skraćanja i osim jedne jedine također i bez položaja u tupom kutu. I jako razmrskane frakture pokazivahu dobar položaj pojedinih razdrobljenih komadića..." (26). Ovaj su tekst potkrijepili i slikom bolesničke sobe s bolesnicima u ekstenziji ispod koje je natpis: "Ekstenzivni povoj po Florschützu" (6). Pisci članka naročito ističu Florschütza kao "našeg vrijednog röntgenizatora". Zaista, on se u to vrijeme osobito zanimao i za prosudbu vrijednosti rengenološke dijagnostike pa je na mjesečnoj skupštini Zbora liječnika dana 22. prosinca 1913. predavao "O rentgenološkoj dijagnozi želučanih i crijevnih bolesti", o čemu godine 1914. pod istim naslovom objavljuje u Liječničkom vjesniku iscrpan rad temeljen na vlastitim iskustvima i praksi u osječkoj Bolnici (19).

Vatroslav Florschütz je kao kirurg bio aktivan i u prvom svjetskom ratu. Mobiliziran je 1914. Tri godine ostaje na ratištima kao kirurg 42. hrvatske domobranske divizije: "... na frontovima u Srbiji, Galiciji, Bukovini i Italiji, poslije kao šef kirurg ruske vojne bolnice u Lublinu u po Austriji okupiranoj Ruskoj Poljskoj" (11). Zalagao se za operacijsko zbrinjavanje ranjenika na samom ratištu, usprkos postojećim propisima vojne medicinske doktrine da se to ne čini kad je riječ o ozljedama trbuha i grudi. Novostečena kirurška iskustva na ratištima Vatroslav Florschütz opisuje u nizu članaka koje objavljuje u Liječničkom vjesniku i u inozemstvu (8, 23, 24, 33). Opisivat će ih i kasnije u raznim prilikama. Spomenimo kao primjer Kirurške uspomene sa ratišta iz 1919. godine i Razvitak kirurškog rada kod 42. hrvatske domobranske divizije na ratištu od 1914 - 1917. iz 1942. godine koje objavljuje u Liječničkom vjesniku (20, 21).

Njegovi najbliži kažu da je bio šutljiv i da o ratnim godinama nije često govorio. Stoga je za mene bilo pravo iznenađenje kada sam, čitajući njegove radove objavljujane u Liječničkom vjesniku, naišla na tekstove koji otkrivaju kako je s izrazitim literarnim darom opisivao ne samo kazuistiku nego i okolnosti u kojima su živjeli on, njegove kolege, pomoćnici, bolesnici i domaći žitelji. Jasno i koncizno, ističući bitno, poput fotografa bilježi prirodu, nastambe i ljude, dajući im dinamiku žive slike i zvuka u određenom vremenu i prostoru. Tako pred nama izranja slika srpskog ili ruskog sela, improviziranih bolnica, blata, kiše, snijega i leda, ranjenika i bolničara, operatera i operacija, ali i zvuci glazbe u "menaži" .. u kojoj često koncertira Burmester, Kubelik, Grünfeld, pjeva Caruso, Slezak, Demut, gđa Kurz i Polak, Lesić, Prejac, sviraju salonski orkestri i tamburaški zborovi - sve iz gramofona. Tako imademo sve, što želimo, samo ono ne, što bi najviše željeli, svoj rođeni dom... (20).

Osijek, 1919 - 1930.

Godine 1918. vratio se s fronte i ponovno stupio na posao u Osijeku. Zahvaljujući istraživačima povijesti osječke Kirurgije, i ovo je razdoblje Florschützova kirurškog rada vrlo dobro poznato i stručno ocijenjeno. Ovoga puta ostaje u Osijeku do 1930. godine, dakle jedanaest godina. Budući da je prim. dr. Bela Fischer otišao u mirovinu i posvetio se privatnoj praksi, Florschütz preuzima vodstvo Kirurško-porođajno-ginekološkog odjela u siječnju 1919. godine. Na taj je položaj bio imenovan od nadležnih vlasti. Preuzevši novu dužnost, započinje pregradnju postojećih prostorija i osposobljava tri operacijske dvorane: čistu, poluseptičnu i septičnu (9, 32, 26). Boreći se s nestašicom postelja i neprihvatljivom situacijom da mu po dva bolesnika

leže u jednoj postelji, odlazi u Beograd i Zagreb da bi od nadležnih dobio samo dva tropska šatora s 20+20 postelja, s odjelicima za osoblje i popratne prostorije koje su bile smještene u dvorištu. Pritom nabavlja i nešto novog kirurškog instrumentarija i opreme. Pred očima očito ima viziju ne samo pregradnje već izgradnje novog suvremenog kirurškog paviljona. Zahvaljujući nekoliko osječkih graditelja, već su 1921. godine izrađeni nacrti i projekti za budući suvremeni kirurški paviljon. Kao i uvijek, glavna su prepreka bila sredstva. Ne posustajući u drugoj polovini 20-tih godina, uspijeva se izboriti za početak gradnje novog Kirurškog odjela. U međuvremenu nošen zanosom, brine o proširenju kadra, šalje kolege na specijalizaciju, ulaže napore da se osiguraju sredstva i oprema, kako bi omogućio suvremeni rad i djelatnost tadašnjih kirurških struka u Osijeku. Godine 1924. unaprijeđen je na položaj šefa Kirurškog odjela. Radeći nesumnjivo u ne baš najpovoljnijim uvjetima, uvodi u osječku Kirurgiju nove pristupe u kirurškom liječenju na području abdominalne kirurgije, ginekoloških operacija, torakalne kirurgije, plastično-rekonstruktivnih zahvata, ozljeda lubanje i mozga. Na području traumatologije, po sudu kirurga, zadržava konzervativniji stav, ali i nadalje radi na usavršavanju svoje metode traktacija i suspenzija kod liječenja prijeloma kostiju ekstremiteta. Godine 1928. na Kirurškom odjelu H. K. M. bolnice u Osijeku učinjena je prva direktna transfuzija krvi. U porodništvu je uveo bezbolni porođaj klizmama otopine ulja i etera; u to se doba provodi i intraduralna anestezija. Prati i uvodi i najsuremenije postupke asepsa i antiseptične, i nadalje se usavršava rengenološka dijagnostika. Brine ne samo o stručnom usavršavanju suradnika, već i sam koristi godišnje odmoro za studijska putovanja. Firinger i Utvić ističu da je za vrijeme rada u Osijeku odgojio mnoge liječnike opće prakse za njihova staža na kirurškom odjelu, kao i mnoge studente medicine, bolničare i bolničarke, te liječnike specijaliste za kirurgiju među kojima su dr. Mijo Kolibaš za bolnicu u Virovitici, dr. Joza Jagodić za bolnicu u Bjelovaru, dr. Julije Bathory za bolnicu u Osijeku i dr. Guteša za bolnicu na Sušaku (9, 32, 26).

Pored svega toga, ostvaruje i bogat publicistički opus. Godine 1926. u Osijeku izdaje knjigu Kostolomi i iščašenja, koju dopunjuje i prerađuje pa je 1927. objavljuje u Zagrebu pod naslovom Nauka o prelomu kosti i iščašenju zglobova - djelo od ukupno 315 stranica koje sadrži i rječnik hrvatskih traumatoloških termina, zatim 1928. godine, ponovno u Osijeku, za potrebe liječnika praktičara objavljuje priručnik Mala kirurgija. Iste godine u Karlovcu je tiskan njegov priručnik Operacije praktičnog liječnika, u seriji Medicinske biblioteke Zbora liječnika. Objavljuje i niz zapaženih radova u Liječničkom vjesniku koji su u pravilu temeljeni na vlastitim iskustvima i kirurškom radu (8, 23, 24, 33). Uz zahtjevan rad u Bolnici i privatnoj praksi nalazio je vremena za druženja, šport, kazalište, glazbu i obitelj. U kući se uvijek muziciralo a sam je u trenucima predaha rado svirao violinu (30). S izgradnjom i uređenjem novog kirurškog paviljona završava još jedno razdoblje njegova rada i života u Osijeku.

Zagreb g. 1930 - 1967.

Godine 1930. ponovno odlazi u Zagreb, gdje će ovoga puta ostati do kraja života. Dana 4. rujna u svojstvu šefa Kirurškog odjela premješten je u Zakladnu bolnicu koja je kasnije preseljena u Bolnicu Sv. Duh, gdje je organizirao kiruršku službu i uredio Kirurški odjel. Nakon devet godina rada prelazi u Bolnicu milosrdnih sestara gdje od 1939. do 1946. radi kao šef kirurgije (4, 9,

25, 27, 30, 31, 32). I ovdje dolazi do izražaja njegova stručnost i organizatorske sposobnosti. U ratnim godinama od 1941. do 1943. kirurška služba je u Bolnici milosrdnih sestara bila podijeljena na dva kirurška odjela. Jedan je vodio prim. dr. V. Florschütz, a drugi prim. dr. Branko Vinek. Nakon toga oba su odjela bila pod rukovodstvom prim. dr. Florschütza, koji vodi kiruršku službu do 1946., kada ponovno odlazi na dužnost predstojnika Kirurškog odjela Bolnice Sv. Duh gdje ostaje do umirovljenja 1951. godine (29).

U obiteljskom životu ratne i poratne godine pamte se kao razdoblje dolaska novih generacija potomaka, ali i tužnih gubitaka. Najteži mu je bio nestanak sina, dr. Renea Forschütza. Navikao na vlastite i tuđe nedaće prim. dr. Vatroslav Florschütz ne posustaje. Aktivno sudjeluje s izlaganjima na svim kongresima i brojnim sastancima kirurga. Bio je predsjednik Kirurške sekcije ZLH, počasni član ZLH i počasni član Udruženja kirurga Jugoslavije. Nastavlja s objavljivanjem stručnih i znanstvenih radova, a uključuje se i u nastavnički rad. Postaje docent i naslovni profesor na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a predavao je traumatologiju i liječnicima opće medicine. Radio je i kao zdravstveni savjetnik u DNZ Črnomerec u Zagrebu, gdje je sudjelovao u uređivanju industrijske ambulante i odjela za rehabilitaciju i fizikalnu terapiju. Preminuo je u Zagrebu dana 5. siječnja 1967. godine u dobi od 88 godina (4, 9, 25, 27, 30, 31, 32).

O prof. hon. causa, prim. dr. Vatroslavu Florschützu govorili su i oni koji su ga osobno poznavali. Pripremajući se za ovaj skup, ja sam ga doživjela kao osobu koju karakteriziraju humanizam, radišnost, stručnost, odlučnost, samozatajnost i predanost u skrbi za bolesnika kojeg dr. Vatroslav Florschütz ne gleda samo kao stručni ili znanstveni medicinski fenomen već kao čovjeka koji pati i čiju patnju treba otkloniti ili barem ublažiti. Neka nam spomen na njega bude poticaj da u stručnom medicinsko-kirurškom nazivlju eponim Balkan beam, Balcan frame i La methode balkanique zamijenimo s Florschütz beam ili Florschütz frame, odnosno da u našu medicinsku terminologiju uvedemo naziv "povoj za ekstenziju po Florschützu" ili "ekstenzija po Florschützu".

*NAPOMENA: Rad je izrađen u sklopu znanstveno-istraživačkog programa Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU i znanstvenog projekta Proučavanje hrvatske medicinske baštine uz financijsku potporu RH Ministarstvo znanosti i tehnologije.

ZAHVALA:

Zahvaljujem članovima obitelji dr. Vatroslava Florschütza, koji su mi nesebično i predano pomagali u prikupljanju podataka i izvornih dokumenata. Osobito, što su sa mnom podijelili svoja intimna sjećanja koja su mi omogućila da ga doživim ne samo kao liječnika-stručnjaka već iznad svega kao dostojanstvenog i poštovanja vrijednog čovjeka.

LITERATURA

1. Anonimno. Sitne vijesti. Liječ Vjesn 1905; 27: 41.
2. Anonimno (V. Florschütz). Čitateljima "Liječničkoga vijesnika". Liječ Vjesn 1909; 31: 315-61.
3. Anonimno (V. Florschütz). Sredstvo za liječenje sifilisa od Paula Ehrlicha (Iz sjednice liječničkoga društva u Berlinu od 22. lipnja 1910. po "Therapie der Gegenwart" br.7.1910.G.K.). Liječ Vjesn 1910; 32: 315-7.
4. Belicza B. Urednici Liječničkog vjesnika od 1877. do 1929. god. Liječ Vjesn 1977; 99: 74-80

5. Belicza B., Šain S. Uloga i doprinos Hrvatskog liječničkog zbora u osnivanju prosekture javnih zdravstvenih zavoda grada Zagreba g. 1913. Liječ Vjesn 1998; 120: 349-55.
6. Budisavljević J., Pfanner, von Saar. Pod crvenim križem. Liječnička iskustva iz drugog balkanskog rata. Svršetak. Liječ Vjesn 1914; 36: 439-440.
7. Čačković M. Spomenica dru. T. Wikerhauseru k dvadesetpetogodišnjici rada u bolnici Milosrdnih sestara u Zagrebu (od 1. travnja 1885. do 31. ožujka 1910.). Zagreb: Dionička tiskara u Zagrebu; 1910.
8. Čepulić V. Bibliografija medicinske literature i graničnih područja objavljene u izdanjima Zbora liječnika Hrvatske, Slavonije i Medjumurja u Zagrebu. I Sv. 1876-1937. Zagreb: Zbor liječnika za Hrvatsku, Slavoniju i Medjumurje u Zagrebu, 1938.
9. Firinger K., Utvić V. Povijest bolničkih ustanova u Osijeku od 1739 - 1930. Osijek: Opća bolnica Osijek, 1970; 52-9.
10. Florschütz D. Dr. Darko Florschütz, pismeno priopćenje i transkripcija diplome, Willmar, 24. svibnja 1999.
11. Florschütz V. Rukopis naslovljen "Dr Vatroslav Florschütz, sada liječnik specijalista u penziji" (izvornik u posjedu obitelji Florschütz).
12. Florschütz V. O perforacijama tankoga crijeva uslijed dehiscentije raztegnutih stijenka kod zapora crijeva. Liječ Vjesn 1907; 29: 221-8.
13. Florschütz V. Ulcus pepticum jejuni nakon gastroenterostomije sa perforacijom colon transversum. Liječ Vjesn 1909; 31: 117-25.
14. Florschütz V. Ozleda sa tanetom iz Browning-samokresa. Liječ Vjesn 1909; 31: 251-5.
15. Florschütz V. Bedrenica i njeno liječenje. U: Čačković M. Spomenica dru. T. Wikerhauseru k dvadesetpetogodišnjici rada u bolnici Milosrdnih sestara u Zagrebu (od 1. travnja 1885. do 31. ožujka 1910.). Zagreb: Dionička tiskara u Zagrebu, 1910 ; 134-61.
16. Florschütz V. Čitateljima "Liječničkoga vijesnika". Liječ Vjesn 1908; 30: 73.
17. Florschütz V. Liječenje kostoloma gornje i donje okrajine. Liječ Vjesn 1911; 33: 343-52, 372-92.
18. Florschütz V. Iskustva iz ratne bolnice. XXIX rezervna bolnica u Beogradu za vrijeme srpsko-bugarskog rata g. 1913. Liječ Vjesn 1914; 36: 1-14.
19. Florschütz V. O rentgenološkoj dijagnozi želučanih i crijevnih bolesti. Liječ Vjesn 1914; 36: 115-26.
20. Florschütz V. Kirurške uspomene sa ratišta. Liječ Vjesn 1919; 41: 91-7.
21. Florschütz V. Razvitak kirurškog rada kod 42. hrvatske domobranske divizije na ratištu od 1914-1917. Liječ Vjesn 1942; 64: 242-6, 285-9.
22. Glesinger L. Medicina u Hrvatskoj od god. 1874. do danas. U: Grmek M.D., Dujmušić S.ur, Iz hrvatske medicinske prošlosti. Zagreb: Zbor liječnika Hrvatske, 1954; 78.
23. Grmek M.D. Hrvatska medicinska bibliografija. Dio I. sv. II. 1876-1918. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1970: 65-6.
24. Grmek M.D., Dugački V. Hrvatska medicinska bibliografija. Dio I, sv. III. 1919-1940. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1984; 150-1.
25. Grujić M. In memoriam Prim. dr. Vatroslav Florschütz (15. V. 1879 - 5. I. 1967). Liječ Vjesn 1967; 89: 353.
26. Hajduković N. Sto godina kirurgije u Osijeku - Kronologija 1895 - 1995. Osijek: Ravnateljstvo Kliničke bolnice Osijek; 1995: 21-37.
27. Koporc J. Prim. dr. (prof. hon. causa) Vatroslav Florschütz. Acta Chirurgus Jugosl 1954; 1: 309.
28. Marinović I. "Balkanski okvir" (ram) ili "Balkanska metoda" i njegov tvorac. Srpski Arh Celok Lek 1984; 112: 127-36.
29. Mlinarić I, Kovač D. Kirurška klinika. U: Hudolin V. (ur). Klinička bolnica "Dr. Mladen Stojanović" Zagreb 1845-1985. Anali Kliničke bolnice "Dr. Mladen Stojanović" 1985; 24 suppl 2: 12.
30. Srdar E. Elizabeta Srdar, kćerka prim. dr. V. Florschütza, pismeno priopćenje. Zagreb, travanj 1999.
31. Sudić D. Florschütz Vatroslav. Enciklopedija Jugoslavije, sv 3. Zagreb: JLZ 1958; 346.
32. Utvić V. Povijest bolničkih ustanova u Osijeku od 1874 -1974, II dio. Osijek: Opća bolnica Osijek; 1974; 35-41.
33. Zane Z., Laboš A. Bibliografija Liječničkog vjesnika 1877-1977. Zagreb: Zbor liječnika Hrvatske, 1978.